

Lehetséges együttható

Mélyi József

Town on The Edge, Art Department,
Budapest, 2021. november 12-ig

Rajk László egykori műterme a Paulay Ede utcában mostantól Art Department néven nyilvános művészeti térként működik, így az első kiállítást, amelyet Rajk László, a Kis Varsó és Schmied Andi munkáiból állított össze a kurátor, Soós Andi, szemlélhetjük egyrészt intézményi szempontból, másrészt önmagában. Az intézmény profilja, szerepe és súlya persze csak hónapok vagy évek múlva látszik majd igazán, egyelőre annyi bizonyos, hogy a művészeti szabadgondolkodás kapott újabb teret, amelyben a tervek szerint több generáció elképzelései találkozhatnak, illetve ütközhetnek.

A keret valójában nem más, mint a Rajk László által is folyamatosan és megal-
kuvásmentesen vallott kultúrafelfogás.
Ez a kultúramodell egyszerre épített
a történeti kontinuitásra, a magyar és
kelet-európai avantgárd hagyományok
továbbvitelére és a kultúrát folyamato-
san mozgásban tartó szabad és kreatív
(avantgárd) alkotói tevékenységre. Ez
a tevékenység pedig sohasem állt meg
a művészeti ágak határánál: Rajk nem-
csak építész, látványtervező vagy kép-
zőművész volt, hanem mindez egyszer-
re. Az Art Department, ha jól működik,
hosszabb távon talán ezt a valóban szó-
szerint szabad szemléletet lesz képes egy-
re szélesebb körben elismertetni, egyben
ez is lehet továbbélésének biztosítéka.
Mindez nem gondolható el függetlenül
attól a kérdéstől, hogy Rajk Lászlónak
lesz-e kiemelt helye a magyar művészet-
történetben, s ha igen, akkor hol. A problé-
ma pedig összefügg azzal a jövőre mutató
paradoxonnal, hogy miközben az
egyes projektek szintjén mintha egyre
több együttműködés jönne létre fiatal
építészek, festők, dizájnerek, irodalmá-
rok között, valójában a köztük lévő távol-
ság egyre nő. Mintha az együttműködés-
ek növekvő száma egyben a szellemi
elkülönülést vagy éppen az idegenséget
is növelné, s bármilyen művészeti közös-
ség vagy átfogóbban, a közeg (ha létezik
még egyáltalán ilyen) egyre kevésbé len-
ne képes kilépni saját buborékjából.
Nem valószínű, hogy a *Town on the
Edge (Város a szélen)* című kiállítás ön-
magában közelebb hozná a különböző
szemléletmódokat, mindenesetre a mű-
vekhez nem elegendő egyetlen irányból
közelíteni. Az alapot Rajk László munkái
képezik, az érdi 1956-os emlékmű 2006-
os terve – a lyukas zászló motívumával –
mellett a Szász Béla *Minden kényszer
nélkül* című könyvéhez készített borító.
A Szász által az emigrációban Vincent
Savarius álnéven írt, 1963-ban Brüsszelben
megjelent művet Magyarországon 1984-ben
adták ki először, szamizdatban. A borítóhoz
készült ifjabb Rajk László-tusrajzok magukban
elegendőek lennének nemcsak egy külön
kiállításához, de az egymást követő történelmi
korszakok és egyéni sorsok összetettségének

Részlet az Art Department *Town on the Edge* című kiállításából, az előtérben:

Kis Varsó: *Ismeretlen együtttható*, 2021, vas, 72 × 120 × 65 cm, fotó: © Biró Dávid / HUNGART © 2021

múzeumi érzékeltetéséhez is. Szász köny-
vében arról ír, hogy második szembesíté-
sükkor „Rajk soványabb, sápadtabb volt,
mint kinti életében, de arcáról eltűntek
a kísérteties keresztárcok”. A fiú a bo-
ritóterven a soha meg nem ismerhetett
apa lecsupaszított, kiszolgáltatott, meg-
kínzott testét idézi meg, a fejen a három
kísérteties barázda jelenik meg, absztra-
hálva, kierősítve. Az egyik képen a halá-
los sugarakként a testre irányuló vona-
lak egyszerre látszanak ceruzáknak és
lándzsáknak. A T alakú talapzaton álló,
megnyúzott alakra irányuló lándzsacsá-
pok földre vetett árnyékvonalai zárják
körbe a figurát. A borítón a Szász Béla
nevét befoglaló piros háromszög a zász-
lónyélként felfogható árnyékcsíkkal
együtt mintha a Nagy Imre és mártír-
társainak újratemetése alkalmából a
Múcsarnok homlokzata elé emelt díszlet
formáit előlegeznék meg.

A kurátor arra kérte fel Schmied Andit
és a Kis Varsót, hogy Rajk életére vagy
életművére reflektáló munkákat készít-
senek; a létrejött reflexiók elsősorban az
emlékmű fogalmához és műfajához köt-
hetők. A Kis Varsó által készített *Ismeret-
len együtttható* című mű egy stilizált ke-
zeket formázó hajlított vas. Az egyetlen,
összefüggő hullámzó vonalból tíz nyi-
tott tenyér rajzolódik ki, öt felfelé mut-
tat, öt lefelé. A leírás szerint Rajk László
gyermekkorára, az emlékhíányra utaló
mű valójában szintén inkább az egyes
ember és a történelem viszonyát emeli
központba: a szabadság elvesztését, il-
letve lehetőségének feladhatatlanságát,
az ideológia vagy pusztán a társadalom
korlátai közé szorított egyén helyzetének
látszólagos szilárdságát és valóságos tö-
rékenységét. Köztérbe helyezett emlék-
műként a Kis Varsó műve valószínűleg
elveszteni legfontosabb tulajdonságát –

Részlet az Art Department *Town on the Edge* című kiállításából, fotó: © Biró Dávid / HUNGART © 2021

a kiállítótérben a vasszerkezet mintha nem is érintené a padlót, s a parkettára vetülve a halvány tükörképe rajzolódik ki. Hasonlóan tükörképekre épül Schmied Andi műegyüttese, amely a nyolcvanas évek posztmodern építészetét idéző elemekből áll össze, három, kanyargó körvonalú üvegszitalon. Az *Egy békés hely* című installáció egy nem létező város nem létező építményeit helyezi egymás mellé, mintha a makett egyes részletei a Sztrugackij fivérek regényeinek város-elemeiből állnának össze. Másfelől mintha valamennyi lépcső és emelkedő útvonal a semmibe vezetne: egy soha meg nem valósult utópia emlékműtöredékei között ténfereghet a néző tekintete, s lefelé pillantva önmagával találkozik. Schmied Andi kiindulópontját Rajk László építészeti víziói jelentették, amelyek mindig fenntartják maguknak a szemlélet- és léptékváltás lehetőségét.

A műveket az egyik oldalon a Kis Varsó egy 1996-os munkája határolja: az egész falat betérítő, részletes Varsó-térképek tapétája. Varsó ebben az esetben is szimbolikus viszonyítási pont (nem csak a Kis Varsó számára), amely a földrajzi és a történelmi léptékekre és a jelentéseltolások elhanyagolhatatlanságára figyelmeztet. A másik oldalon pedig, a halványan tükröző ablakokon túl ott húzódik a valóságos viszonyrendszer: a városi tér, amelyre a kiállítótérben látható valamennyi alkotás és elképzelés mintegy képzelt rövidülésben rávetül. Az egyszerre tér- és időbeli vetületben mindenesetre jól látszik, hogy míg bent rendezettnek látszik minden, kint ez egy korántsem békés hely.

Kis Varsó: *Kis Varsó*, 1996, térkép, változó méret, fotó: © Biró Dávid / HUNGART © 2021

HOME

FOR YOU TO

WORK

CREATE

CELEBRATE

LOFT OFFICE 1150M²

scan for more information

LOFFICE.hu

paulay ede utca 55
1061 budapest
hungary

POWER OF PLANTS

A növények ereje
Organikus tárlat, ahol a természet is alkot

Furó Bernadett: Rét a térben (részlet), Fotó: Dimény Luca

2021. 11. 05.
2021. 12. 04.

MANK10
TÍZÉVES A VIZUÁLIS KULTÚRA KÖZPONTJA

MANK Galéria
Szentendre, Bogdányi u. 51.